

Flor: Maske so tiste, ki se mučijo. Ah! najdite spet svoje prave obraze!

Vsi: Nevihta, nevihta!

General, Bančnik, Markiza: Užtukuk-mako-Patatububulgulugulul!

Flor (kot blazen): Tuietuk-iiiiitubolita-vatiii!

Vsi (kot blazni): Taftatukiiii-tiukala-patalu!

(Veter. Grom. Tema.)

Edino Firulet in Agénor, aristokrata, s katerima se delno identificira Gombrowicz, in ki sta na bal pripeljala Zmikavta, postaneta — potem ko se sesuje družba, v kateri sta živela — veliko bolj humana in iščeta Albertinette, ki jo ljubita, in ki o njej sanjata.

Toda nebo se zjasni in igra se konča z zmago mladine; Albertinette in Zmikavta zapovejo nagoto, ki nanjo pristane celo Mojster Flor. Zastor pade ob vprašanju slednjega:

Flor: (...)

*Ne razumem,
kaj neki je počela
v tisti krsti?*

Vprašanje povzamejo vse osebe razen Albertinette in Zmikavta, ki pa prinesejo odgovor:

Zmikavta:

*Mi smo!
Mi smo!
Mi smo!*

Ta shema akcije je dovolj jasna, da je ni potrebno interpretirati. Posebej naj omenimo le to, da je Gombrowiczu njegova perspektiva omogočila, da je lahko šel naravnost k bistvenemu: vsebovane so vse poglavitne ideje upora maja 1968. leta: zavrnitev vrednot stare družbe in vladajočih razredov, odklonitev stalinizma, dialektika gospodarja in sužnja, reifikacija, nov pomen, ki ga bo Zgodovini dala mladina. Lahko bi nas zamikalo reči, da so majske dogodki Gombrowiczu omo-

gčili preprosto, skoraj shematično in prozorno transpozicijo stvarnosti, saj je s sijajno sintezo ustvaril prvo literarno besedilo o gibanju in silah, ki so se izrazili ob tej priložnosti.

Vendar — in to dokazuje hkrati Gombrowiczevo veliko nadarjenost in pomembnost, ki jo ima znanstveno raziskovanje literarnih del prav za razumevanje globalne družbe — to gledališko delo ni kronika, marveč anticipacija.

Napisano in objavljeno je bilo 1966. leta ...

Pariz, januar 1970.

Prevedla Mira Jakše

BLAŽE IN NEŽICA V NEDELJSKI ŠOLI. SLOVENSKA KNJIŽEVNOST PA NE

Da, bila sta pridna in ubogljiva otroka — ravnala sta se po naukih gospoda fajmoštra, za kar sta bila že na tem svetu bogato poplačana. Če bi takrat iskali njima podobne po zemlji slovenski, jih ne bi našli niti z lučjo, kajti njun oče Slomšek ju je spočel v kristalno čiste pedagoške namene. Za svoje truda polno delo zasluži vdano hvaležnost. Brezmadežna čistost pa je bila in je očitno še zmeraj alfa in omega skoraj vsega, kar napišejo njegovi nazorski bratje o slovenski književnosti, ki ji je — grešnici — treba pokazati pravo pot, da ne bo več taval v temi. Temu namenu se je pridružil tudi Jože Gregorič v svoji recenziji knjige Pavleta Zidarja Hokus pokus kaplan, kjer je zapisal: »Zidarjeva izvirnost ne bi nič zgubila, če bi opustil nekatere surovosti v izrazu in se skušal bolj približati bralcu. Prostaške kvante pa prav gotovo ne spadajo v lepo knjigo, tudi za karakterizacijo ne.« (Revija Znamenje 1973, št. 5, str. 468.) Na kakšnega »bralca« in kakšno »lepo knjigo« misli pisec, ni treba pojasnjevati. O tem, kaj je za koga »kvantanje«, bi se dalo govoriti. Kot vemo,

se je uporabljala ta beseda za označevanje Prešernovih pesmi, zdaj pa se že dolgo ne več — merila čistunskega moralizatorstva se pač spremenjajo. Potolažimo se z mislijo, da Zidar ne bo vzel zares krepostnih nasvetov, sicer bo prej ko slej pristal pri Blažetu brez Nežice.

Značilno je tudi pisanje istega avtorja v istem zvezku revije z naslovom *Podoba duhovnika* v Pregljevih spisih. Znano je, da so nekateri Pregljevi božji služabniki razburkani od poželenja mesa; avtor se dotika vsega tega z veliko previdnostjo, in kot se zdi, raje manj natančno kot preveč. Ob Pregljevem Plebanusu Joannesu se ni mogel izogniti mnenju: »Predvsem pa je vikarju naložil (Pregelj, op.) preveč svojih tegob, misli in predstav, preveč svoje temne mesenosti in divje krvi.« (Str. 428.)

Vrh moralistične zagnanosti se je pokazal v stavkih: »Samo zaradi izčrpnosti naj omenim še Pregljevo zgrešeno novelo *Thabiti Kumi*, ki predstavlja katoliškega duhovnika v zelo žalostni, odurni luči (...). Novela je vsebinsko in psihološko neprepričljiva in nesprejemljiva (...) Pregelj bi bil mnogo bolj prav storil, če bi bil to svoje pisanje uničil (...) Razumljivo je, da je bila katoliška javnost s *Thabiti Kumi* močno prizadeta in je z ogorčenjem zavrnila takšno pisanje (...).« (str. 443).

Pri tem zgražanju l. 1933 je na moč zabavno, da se je spet pokazala neubranost katoliškega moralizatorstva. O noveli je tedanji kulturni urednik Slovenca napisal, da je njen junak »perverzen, psihopatološki, ki spada le v znanstveno razpravo v smislu freudizma, najmanj pa pod pero katoliškega pisatelja, ki je zgradil prelepo podobo Janeza Potrebuježa (istega junaka v romanu *Plebanus Joannes*, op.)« Roman pa je obsodila goriška škofija.

Ustvarjalna svoboda je bila res velika! Sreča, da se ni bal »freudizma« Slavko Grum, potem bi ostala sloven-

ska dramatika brez enega svojih najbolj pomembnih del. Pričakovali bi, da bo Gregorič anno Domini 1973 bolj razumevajoč, ampak to se ni zgodilo. Modruje celo o uničenju Pregljeve novele, najbrž s pomočjo ognja, ki je imel v zgodovini slovenske književnosti velik pomen, čeprav so privrženci kluba svetega Alojzija uporabljali tudi druga sredstva, od katerih jih bomo nekaj našteali, da se pokaže njihova domiselnost.

Z ognjem — in mečem se je lotil krivoverskih knjig Trubarja, Krelja, Bohoriča ljubljanski škof Tomaž Hren, ki se je po mnenju graškega nuncija spuščal v incest s svojo sestro. Župnik Ahacij Stržinar je živel v 18. st. in je bil bolj miroljuben. Zbirka njegovih verzifikacij s kilometerskim naslovom naj bi vplivala na njegove farane tako, »de bi te druge prazne, neumne, folš pejsme opustili«, ker so »hude, navarne, nasramne, katere so grešne inu vse ljudi pohujšajo«. Takšno zlo naj bi povzročalo ljudsko pesništvo, ki so ga začeli zbirati na veliko v 19. st. in tožiti, kako malo se ga je ohranilo.

Hrenovi popadki svete inkvizicije so bili najbrž vzor kaplanu Dagarinu, ki je priredil ob Prešernovi smrti piro-mansko orgijo nad njegovo zapuščino, zaradi česar upa precej pesnikovih častilcev — o prešernoslovcih ne dvomimo —, da je bil dodeljen zažigalcu za plačilo primerno razbeljen prostorček v peklenkem ognju.

Izpustiti ni mogoče prizadevnega cenzorja Pavška, ki je poročal nadrejenim: »ker je v pesmih dr. Prešerna še veliko nra-vstveno spotakljivih mest, ki so cenzorju Čopu menda ušla, in ker je fantazija tega pesnika dobila obžalovanja vreden moraličen sunek, ko kljub dobro premišljenemu svarilu dunajskega cenzorja ne odneha od svoje najljubše snovi, sit venia verbo, od svinjanja«.

Tudi zaslug gimnazijskega kateheta Globočnika pri preprečevanju pohujša-

nja s poezijo se ne da prezreti, saj je onemogočil Levstiku izid njegovih *Pesmi 1854* v Ljubljani, ovadil ga je policiji, se pritožil deželnemu predsedniku, interveniral pri olomuškem nadškofu in vodji tamkajšnjega bogoslovja, tako da se je Levstik znašel na cesti, ker je »pevec religiozno in moralno pogubnih načel«.

Podobno se je dogajalo s tiskanjem *Jenkove pesniške zbirke*. In že smo pri katoliški Zgodnji Danici oziroma pri Luki Jeranu, ki si je prizadeval odbiti čimveč navalov nečednosti. Ko so npr. tri pregrešne ovčke izdale *1865 almanah Slovenska vila*, je ta pastir izjavil: »Potreba rezno na vrata terka, če ne utegne kuga biti splošnja. Vsako novo delo bo treba pretresti, in Slovencem odkrito povedati, če je za-nje ali ne.« In še marsikaj drugega. Ena izmed almanahovih ovc je bil Jurčič, ki mu potem ni bilo lahko pri srcu, ko je pisal *Slovcem prvi roman*. Moralistične strele pa so udarile v ta roman, ko je bil sam že zdavnaj pod rušo. Mohorjeva družba je *Desetega brata* za svojo izdajo 1911 temeljito sčrtala.

Jeran ni bil od muh: odpravil se je tudi misijonarit v Afriko, a se je moral zaradi bolezni vrniti domov. Seveda ne praznih rok. Poln sočutja do svojega bližnjega je privedel s seboj pet zamorčkov, ki jih je tam kupil za denar, ki so ga nabirali po vsem Slovenskem. Toda tudi njihovo misijonarstvo je splavalo po vodi: zamorčki so se potikali po krčmah, se šli čarovništvo in žalostno končali.

Naslednje podvige je zgodovina zabeležila pod gesli Gregorčič, Mahnič; stoletje pa se sklene z novim dejanjem blagoslovljenega piromanstva. Izvrševalec, prevzvišeni ljubljanski škof Jeglič, je prihranil precej kurjave, ko se je raje grel s Cankarjevo Erotiko.

Je nadaljevanje potrebno? Ne, to čistunstvo postaja že dolgočasno. Mor-da bi bilo dobro analizirati njegove

akterje s pomočjo tistega freudizma, ki ga je nekdo omenjal ob Preglju, rezultati bi bili več kot zanimivi.

j-

MEDNARODNA KONFERENCA O MANJŠINAH V TRSTU*

Poglabljeni razgovor o žgočih še odprtih vprašanih narodnostne zaščite slovenske manjšine v Italiji na dobronamerni (in bona fide) in stvarni podlagi (naj mi bo dovoljeno to delno sklicevanje na zapis izpred petih let prav v naši reviji) je torej le dobrodošel, pri čemer taka z vso strokovno resnostjo zastavljena konfrontacija pač nikakor ne more biti nemara monopol nekaterih, marveč vseh, ki jim je iskreno pri srcu slovenska narodna usoda, naša skupna prihodnost ob zahodni meji, po letu 1954 bolj odprti. To pa že v samem zametku izključuje morebitna prestižnostna, strankarska in druga sorodna licitiranja, saj je stvarno enotni in, dodal bi, operativno učinkoviti skupni jezik o vprašanih, ki so življenjsko pomenljiva za narodnostno ohranitev in rast slovenske manjšine, nezamenljiv prvi pogoj za morebitni kasnejši dialog s predstavniki italijanske »večine« o vsebinskih, trajnejših rešitvah za mnoga v povojnih letih že pogostokrat odlagana vprašanja.

Prepričan sem namreč bil, da bo po nekaterih pozitivnih premikih v miselnosti glede odnosov do slovenskih sodržavljanov (kar vse je bistveneje načelo tudi nekdanj »nedotakljive« nacionalistične dogme) moralo slej ko prej priti do takega dialoga, srečanja med

* V tem zapisu sem delno uporabil tudi svoja izvajanja na dveh sestankih informativne narave (20. oktobra v Ljubljani in 9. novembra letos v Trstu) med italijanskim pripravljalnim odborom, ki ga vodi predsednik tržaške pokrajine M. Zanetti, in našim odborom za udeležbo na tem posvetu.